

יען לא האמנתם בי

וַיִּדְבֹר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח אֶת־הַמָּטָה וְהַקְהַל אֶת־הָעֵדָה אִתָּהּ וְאֶהְרֹן אַחִיד וְדַבַּרְתֶּם אֶל־הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמִיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעֵרֶיךָ: ... וַיֵּרָם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֵּלַע בְּמַטְהוֹ פַּעַמִּים וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתִּשְׁתַּה הָעֵדָה וּבְעֵרֶיךָ: וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהְרֹן יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקְהַל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם: הֲפֹה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתָּהּ וַיִּקְדַּשׁ בָּם: (במדבר פרק כ פסוקים ז-ג).¹

ילקוט שמעוני פרשת חקת רמז תשסד – ארבע חטאות

ארבע חטאות כתובין כאן: לא האמנתם, לא קדשתם, מעלתם, מריתם. "לא האמנתם" - שלא אמרתי לכם להכות והכית אותו. "ולא קדשתם" - לעיני כל ישראל להוציא להם מים מכל סלע שרוצים. "מעלתם" - אמרת המן הסלע הזה. "מריתם" - ודברתם אל הסלע שנה עליו פרק אחד ועברת על דברי.²

שבת דף צז עמוד א – תזכורת ל"הן לא יאמינו בי"

אמר ריש לקיש: החושד בכשרים לוקה בגופו, דכתיב: "והן לא יאמינו לי" ... אמר לו: הן מאמינים בני מאמינים, ואתה אין סופך להאמין. הן מאמינים, דכתיב: "ויאמן העם". בני מאמינים - "והאמין בה" ³. אתה - אין סופך להאמין, שנאמר: "יען לא האמנתם בי".⁴

שמות רבה א יח – הגזירה במים

"היאורה תשליכהו" - למה גזרו להשליכם ליאור: לפי שהיו רואים האסטרולוגים שמושיעים של ישראל על ידי מים ילקה, והיו סבורים במים יטבע. ולא היה כך, אלא על ידי מים נגזרה עליו גזרת מיתה, שנאמר: "יען לא האמנתם בי להקדישני ... לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם".⁵

¹ זו פרשת מי מריבה בגינה נענשו משה ואהרן שלא להיכנס לארץ. כך עפ"י פשט המקרא - פרשה שמושה מעיד על עצמו בברכת שבת לוי: "תריבהו על מי מריבה" (דברים לג ח, הגם שהפתיחה שם: "תְּמִיד וְאוֹרֵיךְ לְאִישׁ חֲסִידְךָ" שלכאורה מתייחסת רק לאהרון צריכה עיון גדול, ראו רש"י שם עפ"י המדרש: "אם משה אמר: שמעו נא המורים - אהרון ומרים מה עשו?"). ובתהלים קו לב: "וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בְּעֵבֹרָם". כידוע, רבו הפירושים בחטאו של משה. כדברי אור החיים: "פרשה זו רבו עליה כל מפרשי התורה (במלרע ובב"ת דגושה כפי שנקדנו או שמא במלעיל וב"ת רפויה) וראיתי שנאמרו עשרה דברים בענין בדברי מפרשי התורה", והוא מסכם עשר דעות של קודמיו לפני שמביא את שיטתו. ראו גם חמישה גיליונות שהקדישה [נחמה ליבוביץ לדין בנושא](#). ואנו נוסיף בה נופך מעט ונתמקד בנתיב המדרש.

² מדרש זה מבליט את העובדה שלרביבי הדעות באשר לחטאו של משה במי מריבה יש בסיס במקרא עצמו, שכן חטא זה מוזכר בתורה ארבע פעמים ובארבע לשונות שונים. כאן "לא האמנתם בי", מיד בהמשך פרשתנו [במיתת אהרון](#): "על אשר מריתם את פי" (במדבר כ כד) ובפרשת פנחס כאשר משה מצטווה להתכונן למיתתו הוא: "כאשר מריתם פי" (במדבר כז יד). ואולי החמור מכולם, בסוף פרשת האזינו: "על אשר מעלתם בי" (דברים לב נא) - ראו הפועל מע"ל גם בויקרא ה טו: "נפש כי תמעל מעל", ויקרא כו פרשת התנוכה: במעלם אשר מעלו בי", במדבר ה יב בפרשת סוטה ועוד. והלשון הרביעית "על אשר לא קדשתם" גם היא בערוב ימיו של משה בפרשת האזינו. נראה שמדרש זה משמש סמך למפרשים אשר, כאמור, האריכו והרבו לדון בחטאו של משה. ראו אבן עזרא ורמב"ן על פרק כ פסוק ח וכן אור החיים הנ"ל: "ותרתי לי מנוחה בדברי הראשונים ז"ל ואמצא במדרש וכו'" והוא מצטט בהמשך את המדרש שהבאנו וגם בו לא מוצא מנוח: "וחל עלינו חובת גברא לתת טעם לאיש האלהים על ארבעת השגגות אשר אינו ראוי לאחת מהנה". ואנו נוסיף להעמיק במדרשים עצמם.

³ אין זו הפעם הראשונה שנאמר למשה שלא ישווה עצמו לאברהם. ראו שמות רבה ב ו: "ויאמר הנני" - הנני לכהונה ולמלכות. אמר לו הקב"ה: במקום עמודו של עולם אתה עומד?! אברהם אמר "הנני" ואתה אומר "הנני"?! ראו [דברינו אל תקרב הלום – הקרב אלך את אהרון](#), בפרשת צוה.

⁴ וכי יכול להיות סיום יותר כואב מזה לחייו ושליחותו של משה, לשמוע שהוא זה שאיננו מאמין, אותו משה שעליו נאמר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו"! ראו רש"י על הפסוק: "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיהו פרק ב פסוק ב) שהוא אומר: "ומה הוא חסד נעורייך? לכתך אחר שלוחי משה ואהרן מארץ נושבת יצאתם למדבר ואין צדה לדרך, כי האמנתם בי". לעם ישראל, לדור המדבר, נשמרת "האמנתם בי" לדורות, ולמשה ואהרון לא? אולי בדברי רש"י שאומר גם: "לכתך אחר שלוחי משה ואהרון", יש בכל זאת, נחמה פורתא. ראו [דברינו דור המדבר וחלקו לעולם הבא](#) בפרשת שלח לך וכן [חסד נעורים](#) בפרשת מטות. ראו גם דברינו [הנמכת דמותו של משה](#) בדפים המיוחדים, שם הצענו שההקפדה על משה בגין חטא אחד היא דווקא בשל גדולתו, בבחינת "צדיקים הקב"ה מדקדק עליהם כחוט השערה" (בבא קמא נ א ועוד), או כלשון ספר הכוזרי מאמר א אות צג: "חטא שהגדילוהו עליהם לגדולתם, והגדול מי שחטאו ספורים". ועדיין, המידה כנגד מידה שנוקט כאן המדרש היא קשה.

⁵ גם כאן, דרך מוטיב המים, יש חיבור של סופו של משה עם תחילתו, עם לידתו. ראו מדרש תנחומא (בובר) פרשת שמות סימן כ במעמד הסנה: "רמז לו הקב"ה רמז, אמר לו: מהיכן את נוטל שלך? מן המים, שנאמר: ולקחת ממימי היאור (שמות ד). אמר ר' שמואל בר נחמיה: רמז לך שאתה (ה) נוטל את שלך מן המים, שנאמר: המן הסלע הזה נוציא לכם מים". מופת הפיכת המים לדם (המים שלקו) הוא הרמז למי מריבה! אולי בסופו של דבר האסטרולוגים (האצטגנינים) המצריים לא ראו כל כך רע. גם את חטא עגל הם ראו פחות או יותר, כשאמרו: "ראו כי רעה נגד פניכם" (ילקוט שמעוני כי תשא שצב).

ספרי דברים פסקא שמ"ב - צררה בכנפו

"על אשר מעלתם ביי"ז - מי גרם לכך? לא אתם גרמתם לכם למעול ביי! "על אשר לא קדשתם אותי" - לא אתם גרמתם שלא לקדש אותי? "על אשר מריתם את פיי"ז - מי גרם לכך? לא אתם גרמתם לכם למרות את פי?! הלא את(ה) הוא משה שאמרתי לך "ויאמר ה' אליו מזה בידך ויאמר השלך ארצה ויהי לנחש". והרי הדברים קל וחומר: ומה אם נסים הראשונים שהיו קשים לא עיכבת מהם, הדבר הזה שהוא קל צריך היית לעכבו?! מניין אתה אומר שלא יצא משה מן העולם עד שצררה בכנפו, שנאמר: "כי מנגד תראה את הארץ".⁹

מדרש תנחומא (בובר) חוקת לא, במדבר רבה יט - עבירה בפומבי

"יען לא האמנתם ביי" (במדבר כ יב). וכי לא אמר משה דבר קשה מזה, שנאמר: "הצאן ובקר ישחט להם" (במדבר יא כב)? אף שם אינה אמנה והיא גדולה מזו!¹⁰ ולמה לא גזר עליו הקב"ה מיתה שם? משל למלך שהיה לו אוהב, והיה מגיס בינו לבין המלך בדברים קשים, ולא הקפיד עליו המלך. לימים עמד והגיס בפני הלגיונות, גזר עליו מיתה. אף כך אמר הקב"ה למשה: מה שעשית ביני לבינך לא הקפדתי, עכשיו כנגד הרבים אי אפשר, שנאמר: "להקדישני לעיני בני ישראל" (שם).¹¹

מדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה פרשת חקת - לא הניחו לטעון

"לא האמנתם ביי" - וכי לא אמר משה דבר קשה מזה? והלא קשה מזה אמר: "הצאן ובקר ישחט"! אלא הראשונה מפני שלא הייתה בפרהסיא אלא לפניו לא נענש עליה, אבל עכשיו כנגד הרבים - לכן לא תביאו וגו'.¹² זה שהכתוב אומר: "יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים" (קהלת ח יד).¹³ כשקילל הקב"ה את הנחש לא הניחו לטעון אלא מיד: "כי עשית זאת ארור אתה". וכן למשה לא הניחו לטעון, אלא מיד: "יען לא האמנתם בי לכן לא תביאו".¹⁴

⁶ מקבילה במדרש תנאים לדברים פרק לב פסוק נא

⁷ דווקא לאהרון שעוסק בעבודת הקודש לנקוט בלשון מעילה היא כאמור לעיל, לשון קשה. ראו פירוש רמב"ן על הפסוק: "כי הנהנה מן ההקדש נקרא מעילה". ראו בגמרא הוריות יב ע"א את משה ואהרון שחוששים שמא אירעה מעילה בשמן הקודש במשיחת אהרון לכהן גדול: "יצתה בת קול ואמרה לו: הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, מה משה לא מעל, אף אתה לא מעלת". וכאן: "מעלתם".

⁸ "מריתם" גם הוא ביטוי קשה למדי שמופיע כאמור פעמיים בתורה (הערה 2 לעיל) ויש בו תוכחה קשה, בבחינת אתם אמרתם לפני ישראל: "שמעו נא המורים" - שלוש פעמים אומר משה לפני ישראל בספר דברים "ממרים הייתם עם ה' - אתם הם המורים! ולא ראיתי מי שמקשר את "מריתם" עם "המורים" והמאיר עינינו יבורך. ראו גם תהלים קז ז על בני ישראל: "וַיִּמְרוּ עַל יְמֵי סוֹף".

⁹ מדרש זה דורש את האזכור האחרון, ואולי החמור מכולם, של חטא מי מריבה בסוף ספר דברים ערב פטירת משה. יש בו גם אזכור של ריבוי הלשונות "מריתם", "לא קדשתם" וכו', בבחינת סוגים שונים של "מעלתם" וגם קישור עם תחילת שליחותו מנהיגותו של משה. ללא ספק מדרש זה הוא מהמחמירים עם משה. גם הביטוי לצרור בכנפו הוא קשה מאד ולא מצאנו כמותו בכל המדרשים אלא ביחס למשה. ועוד נידרש לביטוי זה בהמשך דברינו.

¹⁰ חוסר האמנה של משה (ואהרון) בחטא מי מריבה קטן מזה של המתאווים שבפרשת בהעלותך כשאמר: "הצאן ובקר ישחט להם" ואע"פ כן נענש משה כאן יותר משום שחוסר אמנה זה היה בפומבי (בפרהסיה) כפי שהמדרש ממשיך ומסביר.

¹¹ לא כ"כ ברור איזו חסר אמנה היה כאן בפומבי, שהרי בני ישראל לא ידעו שהציווי למשה היה לדבר אל הסלע ולא להכותו. אפשר שהם ראו שמה מתחיל לדבר ולא מיד מכה את הסלע כפעם בפעם והרגישו שהפעם זה יהיה שונה, אך ברגע מסוים חזר בו משה והחל להכות את הסלע כפי שהיו מורגלים. ואפשר שהפרהסיא חוזר לעניין "המורים" כפי שראינו לעיל (הערה 8) ונראה עוד להלן במדרש תנאים לדברים. כך או כך, מדרש זה מחזיר אותנו לתלונת משה במתאווים בתחילת הספר. ראו דברינו [היד ה' תקצר](#).

¹² חלק זה של המדרש מביא בתמצית את מה שכבר ראינו במדרש הקודם. עיקר ההקפדה על משה ואהרון הייתה לא על עצם הדברים (המעשים) אלא על שהיו בפומבי. המשך המדרש הוא עיקר עניינינו.

¹³ הצדיק הם משה ואהרון. ומי הוא הרשע? - אדם הראשון. ראו גמרא שבת נה ע"ב: "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון? אמר להם: מצוה קלה צויתיו ועבר עליה. אמרו לו: והלא משה ואהרון שקיימו כל התורה כולה ומתו! אמר להם: מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב ולטהור ולטמא (קהלת ט ב)". לא היו משה ואהרון ראויים לעונש שקבלו (אי הכניסה לארץ והמיתה הם אותו עונש לגביהם, ראו דברינו [מיתת משה](#) בפרשת ואתחנן). אפילו על מצווה קלה לא עברו כאדם הראשון. אפילו המעשה בפומבי לא נחשב! אז למה נענשו? אין הסבר. זו אחת מתמיהותיו של קהלת: "יִשְׁהַבֵּל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מֵגִיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים וַיֵּשׁ רָשָׁעִים שְׂמִיגֵי אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אֲמַרְתִּי שְׂגִם-זֶה הַבָּל". ראו דרשה ארוכה על פסוק זה מקהלת, במדרש ויקרא רבה פרשה כ (אחרי מות שני בני אהרון).

¹⁴ ההשוואה עם הנחש היא אולי החריפה מכולם! ראו סנהדרין כט ע"א: "מניין שאין טוענין למסית - מנחש הקדמוני". כך גם למשה! הקשר של משה עם הנחש הוא נושא שראוי לדרוש בו בפנים רבות. התחלתו בתחילת שליחותו של משה שכבר שם נגזר עליו שלא ייכנס לארץ. ראו שמות רבה ג יב: "תפש משה מעשה הנחש שהוציא לשון הרע על בוראו שנאמר: כי יודע אלהים (בראשית ג ה) - כשם שלקה הנחש, כך זה עתיד ללקות. ראו מה כתוב: ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש. לפי שעשה מעשה נחש, לכן הראה לו את הנחש, כלומר: עשית מעשה של זה". משה קשור לנחש בעוד מקום בפרשתנו (פרק כא ד-י) וגם שם יש עניין של אמונה, כדברי המשנה במסכת ראש השנה פרק ג משנה ח: "וכי נחש ממית או נחש מחיה אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהן שבשמים היו מתרפאים". וכבר זכינו לדון בנושא הנחש ומשה בדברינו [נחש הנחושות](#) וכן [נחושות](#) בפרשה זו.

מדרש תנאים לדברים פרק לא – אין החכם יכול ללכת עם השוטה

משיב הקב"ה ואמר למשה: הלא כמה פעמים הייתי מצוה אותך לסבול טרחן של בני.¹⁵ וכשבאו למי מריבה קראת להן שוטים ואמרת שמעו נא המורים! עכשיו הסתלק מהם, דלית אורחיה דבר נש חכים למיזל עם שטיי (אין דרכו של חכם ללכת עם שוטה).¹⁶

מדרש תנחומא (בובר) ואתחנן סימן ו – על אשר לא קדשתם אותי

א"ל הקב"ה: רב לך אל תוסף דבר. אמר לפניו: שמא יאמרו הדורות אילמלא לא מצא במשה דברים רעים לא היה מסלקו מן העולם! א"ל: כבר כתבתי בתורתך "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה". אמר לפניו: ריבונו של עולם, שמא יאמרו הבריות בקטנותי עשיתי רצונך, בזקנותי לא עשיתי רצונך! א"ל: כבר כתבתי: "על אשר מעלתם בי וגו', על אשר לא קדשתם אותי".¹⁷

אמר לפניו: אם רצונך, אכנס לארץ ואהיה שם שתים ושלש שנים ואחר כך אמות. א"ל: גזירה היא מלפני. א"ל: אם לא אכנס בחיי, איכנס לאחר מותי. א"ל: לא בחיך ולא במותך. אמר לפניו: ריבונו של עולם, כל הכעס הזה עלי למה? - "על אשר לא קדשתם אותי".¹⁸

רס"ג במדבר כ יג – לא האמנתם את בני ישראל

יען לא האמנתם אותם בי לקדש את שמי לעיני בני ישראל.¹⁹

ויקרא רבה לא ד - רק חטא המים

כך אמר משה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, כתוב בתורתך מפני מה איני נכנס לארץ ישראל, שלא יהו ישראל אומרים: דומה שזייף משה את התורה או שאמר דבר שלא נצטווה.²⁰ אמר לו הקב"ה: חיך שאני כותבה, שלא הייתה אלא על המים, זהו שכתוב: "כאשר מריתם פי במדבר צין" (במדבר כז, יד).²¹

¹⁵ ראו דברינו [בני סרבנים הם](#) בפרשת שמות.

¹⁶ ובפסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פסקא יד שמעו: "למה היה משה דומה? למלך שמסר את בנו לפידגו, אמר לו: אל תהי קורא לבני מורה. מה הוא דין לישנא מורה? א"ר ראובן: בהדין לישנא יוונים צווחים לשיטא מורוס. פעם אחת היקניטו וקרא אתו מורה. אמר לו המלך: כל עצמי הייתי מצוה אותך ואומר לך אל תהי קורא לבני מורה, ואת קורא לבני מורה! לית עסקיה דערים מהלך עם שטי". מי שקורא לעם (לדור הבנים): שוטים, לא יכול ללכת איתם. הכתוב אמנם אומר "יען אשר לא האמנתם בי", אבל ממדרשים אלה נראה שחוסר האמון או האמנה של משה הוא עם העם! אותו העם שמשה חשש מאמונתו בתחילת השליחות כשאמר: "והם לא יאמינו לי" (ונענש על זה), הוא העם ששוב אין אמון בינו ובין משה. חוסר אמון בעם, בעם ה', הוא גם חוסר אמון "בי".

¹⁷ "אשר לא קדשתם אותי" - לקולא. זה החטא, לא אחר ולא יותר. וכבר ציינו מספר פעמים שזה אחד המוטיבים הראשיים של ספר בראשית (והתורה והתנ"ך בלבד) שחטאי אבות האומה אינם מכוסים או מטואטאים ולפיכך אין צורך להאריך ולדרוש ולחפש חטאים נוספים. התורה אינה מכסה. זה חטאם - מה שכתוב במקרא. ראו דברינו [נטלתי ספר בראשית וקראתי בו](#) בפרשת וישב.

¹⁸ "אשר לא קדשתם אותי" - לחומרא. ראו ספרי במדבר פסקא קלז: "על אשר מריתם פי במדבר מריבה במדבר סין, ר' שמעון בן אלעזר אומר: אף משה ואהרן בהיכרת מתו, שנאמר: על אשר לא קדשתם אותי (דברים לב נא) - הא אם קדשתם אותי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטור". משה ואהרן מתו מיתת כרת משום שהחמיצו קידוש השם! ראו מועד קטן כח ע"א שגם שמואל מת בכרת.

¹⁹ אנחנו מתמקדים במדרשים, פרשני המקרא על חטא מי מריבה הוא נושא לעצמו, אבל בעקבות תנחומא לעיל והערתנו על קידוש השם שהוחמץ, אי אפשר שלא להזכיר את פירוש רס"ג שמפרש את "לא האמנתם" על משקל בניין הפעיל - לא גרמתם לעם להאמין בי (ראו פירושו בדברים לב נא: "על אשר מעלתם - על אשר גרמתם לעם למעול בי"). ובדרך זו סטללו רס"ג ומדרש תנחומא, צעדו רבים וטובים. ראו רש"י בקצרה על הפסוק בספר דברים: "על אשר לא קדשתם אותי - גרמתם לי שלא אתקדש"; ובאריכות יותר בפירושו בפרשתנו: "יען לא האמנתם בי - ... וכאן שבמעמד כל ישראל, לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם: להקדישני - שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו". ראו גם פירוש אבן עזרא בפרשתנו ובספר דברים, ונראה שעל כורחנו אנחנו נגדרים לפרשני המקרא. נחזור למדרשים שרובם קדמו לפרשנים.

²⁰ קטע זה במדרש ויקרא רבה לקוח ממדרש ספרי דברים פרשת ואתחנן פסקא כו ויכול ללמדנו על הקשר בין מדרשי האמוראים למדרשי התנאים. וזה הקטע במדרש ספרי דברים: " ... משה אמר לפני הקב"ה: רבונו של עולם, עבירה שעברתי תכתב אחרי שלא יהו הבריות אומרים דומה שזייף משה בתורה או שאמר דבר שלא נצטווה". אם לא ייכתב חטאו של משה, יש חשש שאנשים יאמרו שעונש גדול כל"כ הוא אז כניסה לארץ, אירע מסיבה אחרת שהתורה גיסא מסתירה. ומי כתב את התורה? משה! אז כמו שהוא מסתיר את חטאו, כך אולי הוא מחד גיסא ממציא מצוות שלא גיסא מסתיר מצוות שכן צווה, בקיצור מזיף את התורה.

²¹ משה הוא שמבקש שחטאו ייכתב. ראו ספרי זוטא פסקא כז: "כאשר מריתם פי במדבר צין - משה אמר לפני המקום: ריבוני, כתוב מפני מה פרעתי ממנו! אמר לו המקום: אני כותבה שלא הייתה אלא על המים, שנאמר: כאשר מריתם פי במדבר צין. איוב אמר לפני המקום: ריבוני, כתוב מפני מה פרעתי ממני. א"ל המקום: אני כותבה שלא הייתה אלא על חנם ... דוד אמר לפני המקום: ריבוני, אל תכתוב מפני מה פרעתי ממני. אמר לו המקום: לא שווה לך שלא יהו הבריות אומרין הרבה עבירות היו ביד דוד אלא שלא כתבן המקום? אלא אני כותבה שלא הייתה אלא אחת, שנאמר: אשר עשה דוד הישר בעיני ה' רק בדבר אוריה החתי (מלכים א טו ה'). וכבר הארכנו במחלוקת זו שבין דוד ומשה בדברינו [ייכתב עוונתי](#) בפרשת חוקת בשנה האחרת.

ר' שמעון מושלו משל: למה הדבר דומה? למלך שהיה מהלך בדרך ובנו עמו על קרוכין.²² כיון שהגיעו למקום צר, נהפכה קרוכין על בנו, נסמית עינו, נקטעה ידו, נשברה רגלו. כיון שהיה המלך מגיע לאותו מקום, היה מזכיר ואומר: אי לי, כאן ניזק בני, כאן נסמית עינו, כאן נקטעה ידו וכאן נשברה רגלו. כך הקב"ה מזכיר בתורתו מי מריבה שלש פעמים,²³ לומר: כאן הרגתי את משה, כאן הרגתי את אהרן, כאן הרגתי את מרים.²⁴

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א סימן ג – הרועה בעקבי הצאן

דבר אחר: "צאי לך בעקבי הצאן", אמר לו (הקב"ה למשה): סוף כל הדור למות ואת תהוי כותייהון.²⁵ מהיכן היה לו הדבר הזה? רבי שמואל בר נחמן אמר: מהסנה. דאמר רבי שמואל בר נחמן: כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים, שנאמר: "ויואמר משה אל ה' בי ה' לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך" (שמות ד י) - הרי ששה ימים. ויומא דהוה קאים בגויה, הרי שבעה ימים.²⁶ ובסוף אמר להקב"ה: "שלח נא ביד תשלח". אמר לו הקב"ה: חייך, שאני צוררה לך בכנפיך.²⁷ ומתי פרע לו הקב"ה? רבי ברכיה ורבי חלבו ורבי לוי. חד אמר כל שבעת ימי המילואים היה משמש בכהונה גדולה סבור שהיא שלו ובסוף נאמר לו אינה שלך של אהרן אחיך ... רבי חלבו אמר: כל שבעת ימי אדר היה משה מפייס ומתחנן לפני הקב"ה שיכנס לארץ ובסוף אמר לו (דברים ג) כי לא תעבור את הירדן הזה.²⁸

מדרש תנאים לדברים פרק לא – הגיע זמנו ושלטונו של יהושע

"הן קרבו ימך למות" ... אמר לפניו: ריבונו של עולם, בשכר צער שנצטערתי עם ישראל אתה אומר לי "לא תעבר את הירדן הזה"? אמר לו הקב"ה: אורכאות אורכאות בראתי את עולמי.²⁹ וכי חטא היה בידו שלאברהם שנפטר מן העולם? אלא מפני שדחקה ארכי שליצחק. ויצחק לא נפטר מן העולם אלא מפני שדחקה ארכי של יעקב. ועכשיו ארכי שליהושע דוחקת ... אמר משה: ריבון העולמים, אכנס לארץ ישראל ויהיה הוא מבפנים ואני מבחוץ הוא הרב ואני התלמיד הוא למעלה ואני אהיה למטה אמר לו הקב"ה: אי אפשר, אלא כבר דחקה ארכי של יהושע הוא מכניס ישראל לארץ ואתה הסתלק לך אצל אבותיך: "הן קרבו ימך למות".³⁰

²² מרכבה.

²³ שלוש תזכורות, מלבד סיפור המקרה עצמו במקום, או שלוש הפרשות: חוקת, פנחס, האזינו. ראו הערה 2 לעיל.

²⁴ כאן מתהפך הגלגל. ריבוי הפעמים בהם מוזכר חטא מי מריבה הוא עדות לצערו של המלך. לא לגודל החטא, אלא לפום צערא. האם ראו הפרשנים מדרש זה? אזכור אהרון הוא ברור ואת אזכור מרים יש לחבר דרך הסתלקות בארה של מרים, גם היא בפרשתנו, אשר גרמה לחוסר המים לעם לשתות ובעקיפין לכעסם של משה ואהרון. ראו דברינו [בארה של מרים](#) בפרשה זו.

²⁵ ואתה תהיה כמותם. האם זו אמירה כללית שסופך משה למות כמו דור המדבר שהוצאת ממצרים, או שמה אמירה מהותית יותר שגורלך נקשר בגורל דור המדבר, כדברי מדרש במדבר רבה יט יג: "אמר לו הקב"ה למשה: באיזה פנים אתה מבקש לפגוע לארץ? משל הרועה שיצא לרעות צאנו של מלך ונשבית הצאן. ביקש הרועה לכנס לפלטרין של מלך. אמר לו המלך: אם אתה נכנס עכשיו, מה יאמרו הבריות? שאתה השבית הצאן!". ראו דברינו [כי לא תעבור את הירדן הזה](#) בפרשת ואתחנן.

²⁶ ראו פירוש מרגליות במקבילה בויקרא רבה יא ו שעושה את החשבון איך מגיעים לשבעה ימים בסנה.

²⁷ שוב הביטוי הקשה "חייך שאני צוררה לך בכנפיך" שכבר ראינו במדרש ספרי ותנאים דברים לב נא לעיל וכן הוא בשלישית במדרש ויקרא יא ו (מדרש מקביל לשיר השירים רבה) ועד כמה שבדקנו, לא מצאנו כמותו בכל המדרשים אלא ביחס למשה! ואיך אפשר שלא להשוות עם הפסוק בהושע יג יב: "צרוך עון אפרים צפונה חטאתו" (ולא "בצרוח החיים" של דוד ואביגיל, שמואל א כה כט שנלקח להספדים והוא בעצם לחיים ולחיות).

²⁸ ראו מקבילות במדרש ויקרא רבה יא ו פרשת שמיני וכן מדרש תהלים מזמור יח בהם מודגש שמה מתווכח עם הקב"ה בסנה שעדיין לא הגיע זמנם של ישראל להיגאל: "כבר חשבתי מה שאמרת לאברהם אבינו בין הבתרים, ועבודם וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו יג), ועדיין לא נשלמו, ולא עשו שם אלא מאתים ועשר", והקב"ה עושה לו את החשבון מהולדת יצחק. מדרשים אלה אינם מתייחסים ישירות לנושא שלנו, אבל הבאנו אותם, ראשית בגלל הביטוי "חייך שאני צוררה לך בכנפיך". ושנית, עפ"י מדרשים אלה, הגזירה של משה שלא יכנס לארץ איננה קשורה לחטא מי מריבה. כל זה רק עילה להיתפס למשה. הסיבה האמתית מצויה בעצם תחילת שליחותו של משה, תחילה בסירובו שלא לקבל עליו את השליחות, ואח"כ בלקיחת השליחות עליו עם כל הלב ועד כדי עימות עם הקב"ה. ראו בהקשר זה מדרש שמות רבה ה כב שבשביל שהתריס משה ואמר: "והצל לא הצלת את עמך", "מכאן אתה למד שנטל משה עכשיו את הדין שלא יכנס לארץ", מובא בדברינו [אותם הנתונים תחת הבניין](#) בפרשת שמות.

²⁹ ארכי ביונית – שלטון. ארכיהגמון, ארכיליסטיס, ארכיבישוף וכו'. וכאן במובן רחב יותר של הנהגה ותקופה (קדנציה).

³⁰ מדרש גורר מדרש שגורר אותנו לנושא תחנוני משה להיכנס לארץ שהוא לכאורה נושא אחר, עליו הרחבנו בדברינו [כי לא תעבור את הירדן הזה](#) בפרשת ואתחנן ומשם ניתן להיגרר לנושא העברת הנהגה ליהושע שגם בו עסקנו בדברינו [עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה](#) בפרשת וילך (ראו גם [פקוד ה' איש על העדה](#) בפרשת פנחס). למה בכל זאת נגררנו למדרש מיוחד זה? משום שהוא מציג פן נוסף, רגוע יותר לאי כניסתו של משה לארץ (ומותו). פן שהמדרש בונה במידה מסוימת כנגד המקרא. לא בגין חטא זה או אחר לא נכנס משה לארץ. אין סיבה שלא ייסלח למשה כפי שנשלח לרבים וטובים. במדרש שיר השירים רבה ראינו את הנימוק של הזדהות המנהיג עם הדור שלו – הדור שהוא הוציא ממצרים וכעת לא נכנס לארץ. בא מדרש זה ומוסיף את מוטיב "דור הולך ודור בא", את מנהגו של עולם: "דור דור ודורשיו, דור דור ומנהיגיו" (בראשית רבה כד ב). הגיע ארכי של יהושע. ראו דברים רבה (ליברמן) פרשת ואתחנן: "רב לך ... אם אתה נוטל הכל, לית את שבק ליהושע תלמידך כלום. גאלת את ישראל ממצרים, הנהגתם בים והורדת

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים פרשת האזינו – צרורה נשמת משה

"כי מנגד תראה את הארץ". מלמד שלא יצא מן העולם עד שצררה הקב"ה לנשמתו בכנפיו, שנאמר: "כי מנגד תראה את הארץ".³¹

שבת שלום
מחלקי המים

להם המן ואת התורה, הנהגתם במדבר מ' שנה, ואת מבקש ליכנס לארץ לחלקה להם? אין אתה מניח ליהושע כלום?!". שלמה שליחותך משה. נוח עם הדור שהוצאת ממצרים והעמדת לפני הר סיני. ובבוא העת: "ויתא ראשי עם".
³¹ כנגד "צרורה לך בכנפיך" של חטאו של משה שראינו לעיל, עומדת נשמתו הצרורה בכנפי בורא עולם. אם מדרש ספרי דברים אומר (לעיל): "מניין אתה אומר שלא יצא משה מן העולם עד שצררה בכנפו, שנאמר: כי מנגד תראה את הארץ", בא מדרש ספרי במדבר פרשת פינחס קלו ואומר: "את הארץ אשר תראה - מגיד שראה משה בעיניו מה שלא הלך יהושע ברגליו".